

Список використаних джерел

1. Бостром Н. Штучний інтелект. Надії та загрози створеної розумної машини; пер. з англ. Р. Корнута. Київ: Наш Формат, 2020. 400 с.
2. Зубофф Ш. Епоха наглядного капіталізму. Битва за людське майбутнє на нових рубежах влади. Київ: Наш Формат, 2022. 600 с.
3. Шваб К. Четверта промислова революція. Київ: Форс Україна, 2019. 232 с.
4. Russell S. Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control. New York: Viking, 2019. 352 p.
5. Floridi L. Establishing the rules for an ethical AI // Nature Machine Intelligence. 2019. Vol. 1, No. 6. P. 261–262.

Анастасія НАСАДЮК, студентка спеціальності 035 Філологія ОПП «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська», Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

Науковий керівник:

Наталія КОБЗЕЙ, професорка кафедри філології та перекладу, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, кандидат філологічних наук, доцент

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Стрімка інтеграція технологій штучного інтелекту в освітній простір закладів вищої освіти зумовлює необхідність переосмислення усталених підходів до фахової підготовки фахівців гуманітарного профілю. Філологічні спеціальності, зокрема підготовка перекладачів, опиняються в епіцентрі цих змін, оскільки саме в цій галузі людська інтерпретація, культурна компетентність і творче мислення традиційно становлять ядро професійної діяльності. Поширення великих мовних моделей (LLM), систем нейронного машинного перекладу та інтелектуальних асистентів актуалізує комплекс етичних питань, системне вивчення яких є нагальною науковою потребою.

У зв'язку з цим важливою стає проблема етичного використання технологій штучного інтелекту в процесі професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення впливу генеративного ШІ на формування перекладацьких компетентностей, дотримання принципів академічної доброчесності, збереження авторського права та визначення меж професійної відповідальності в умовах цифровізації освітнього простору.

Метою роботи є аналіз основних етичних аспектів використання технологій штучного інтелекту в процесі підготовки філологів-перекладачів, а також визначення потенційних ризиків і перспектив їх інтеграції в освітній процес закладів вищої освіти.

У межах дослідження було використано методи аналізу наукової літератури, узагальнення сучасних підходів до використання ШІ в освіті, а також метод систематизації основних етичних викликів, пов'язаних із застосуванням генеративних мовних моделей у перекладацькій діяльності.

Сучасні системи автоматизованого перекладу – DeepL, Google Translate, ChatGPT – демонструють технічно вражаючі показники опрацювання текстів. Водночас дослідники наголошують, що використання генеративного штучного інтелекту може бути ефективним насамперед за умови критичного та професійно виваженого підходу з боку перекладача. Зокрема, О. Остапович, Н. Остапович та Ю. Мазуренко зазначають, що «коректно сформульований запит до ChatGPT допомагає професійному перекладачу оперативно редагувати за відповідними контекстними базами вузькоспеціалізовані, термінологічно насичені тексти, перекладені ним іноземною мовою або з іноземної мови на рідну» [1, с. 201]. Це свідчить про те, що сучасні ШІ-інструменти доцільно розглядати не як повноцінну заміну перекладача, а як допоміжний інструмент, ефективність якого безпосередньо залежить від рівня фахової компетентності користувача.

Утім, некомпетентне використання таких інструментів до навчального процесу супроводжується низкою системних ризиків: розмиванням меж академічної доброчесності, послабленням внутрішньої мотивації студентів до глибинного засвоєння мовного матеріалу, а також формуванням стійкої залежності від автоматизованих рішень на шкоду розвитку власної перекладацької компетентності. У контексті підготовки філологів-перекладачів доцільно виокремити кілька ключових етичних проблем використання штучного інтелекту.

Насамперед гостро постає проблема академічної доброчесності. Подання студентами машинного перекладу як результату власної інтелектуальної праці без осмисленого редагування та критичного аналізу тексту є проявом академічної нечесності. Таке явище суперечить фундаментальним принципам університетської освіти та унеможливорює повноцінне формування перекладацької компетентності.

Не менш актуальним є питання авторського права та атрибуції. Генеративні ШІ-моделі проходять навчання на великих масивах даних, які нерідко містять матеріали, захищені авторським правом. У зв'язку з цим питання правової належності перекладеного або синтезованого тексту – користувачу, алгоритмічній системі чи її розробнику – залишається юридично й етично неврегульованим у більшості сучасних правових систем. Аналізуючи цю проблему, Н. Добрянська зазначає, що чинне законодавство України «не містить системного та деталізованого регулювання використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі», а також залишає відкритими питання критеріїв допустимості та процедур відповідальності за порушення академічної доброчесності [2, с. 129]. Таким чином, стрімке поширення генеративного штучного інтелекту актуалізує потребу вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері освіти.

Окрему увагу слід звернути на проблему можливого знецінення перекладацьких компетентностей. Надмірна й некритична орієнтація на ШІ-переклад створює загрозу поступової деградації фахових навичок: стилістичного чуття, прагматичної адаптації тексту, роботи з культурно маркованими смислами та конотаціями. У сучасних умовах перекладач має формуватися передусім як критичний редактор і культурний посередник, а не як технічний оператор автоматизованих систем.

Крім того, в умовах зростаючої автоматизації особливої актуальності набуває проблема відповідальності за якість перекладу. Якщо фахівець лише формально верифікує машинний варіант без поглибленого аналізу, юридична та етична відповідальність за можливі помилки – особливо у медичній, юридичній чи дипломатичній сферах – стає невизначеною. Це ще раз підтверджує, що використання систем штучного інтелекту у перекладацькій діяльності потребує не лише технічної підготовки, а й високого рівня професійної та етичної відповідальності.

З метою системного врегулювання окреслених проблем доцільним видається запровадження інституційних етичних рамок використання ШІ в освітньому процесі. О. Пелешок влучно підкреслює: «Етична відповідальність закладів вищої освіти передбачає не лише створення інституційних механізмів регулювання використання ШІ, але й формування у здобувачів освіти та викладачів навичок критичного мислення, здатності до самостійної інтелектуальної праці та дотримання принципів академічної доброчесності в

цифрову епоху. Особливої уваги потребує баланс між інноваційністю та етичністю, тобто питання, де закінчується допустиме використання ШІ як допоміжного інструменту і починається порушення норм академічної поведінки» [3, с. 44]. Це передбачає розроблення чітких університетських політик щодо допустимих форм застосування ШІ-інструментів, цілеспрямоване формування критичного ставлення студентів до якості машинного перекладу, а також введення окремої навчальної дисципліни «Етика штучного інтелекту в перекладі» до навчальних планів відповідних спеціальностей.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що використання штучного інтелекту у підготовці філологів-перекладачів має суперечливий характер: з одного боку, ШІ значно розширює можливості освітнього процесу, оптимізує роботу з текстами та сприяє розвитку цифрової компетентності студентів, а з іншого – створює низку етичних ризиків, пов'язаних із порушенням академічної доброчесності, знеціненням фахових навичок та невизначеністю відповідальності за результати перекладу. Встановлено, що ефективне використання ШІ в перекладацькій освіті можливе лише за умов формування у студентів критичного мислення, навичок професійної верифікації машинного перекладу та чіткого нормативно-етичного регулювання застосування таких технологій.

Отже, штучний інтелект становить потужний дидактичний ресурс, здатний суттєво розширити можливості фахової підготовки перекладачів – за умови його відповідального, методично обґрунтованого та етично вираженого застосування. Ключове завдання вищої школи полягає не в обмеженні доступу до технологій, а у формуванні у майбутніх фахівців здатності взаємодіяти з ними усвідомлено – зберігаючи пріоритет людського судження, культурної чутливості та професійної відповідальності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні методичних моделей інтеграції ШІ-технологій у професійну підготовку перекладачів, а також у вивченні впливу генеративного штучного інтелекту на трансформацію перекладацької професії та формування нових компетентностей майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Остапович О., Остапович Н., Мазуренко Ю. ChatGPT у підготовці філологів і перекладачів. Виклики і перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2023. № 17 (85). С. 200–205. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3842> (дата звернення: 20.05.2026)
2. Добрянська Н. Використання штучного інтелекту в освітньому процесі: правові межі та академічна доброчесність. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. С. 125–130. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.20> (дата звернення: 20.05.2026)
3. Пелешок О. Штучний інтелект як виклик академічній доброчесності: етичний вимір освітньої відповідальності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: «Педагогічні науки»*. 2025. №2 (58). С. 41–48. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-41-48> (дата звернення: 20.05.2026)